

SJÖHISTORISKA MUSEET
ARKEOLOGISK RAPPORT NR 2018:8

Färjeläget vid Allmänna gränd

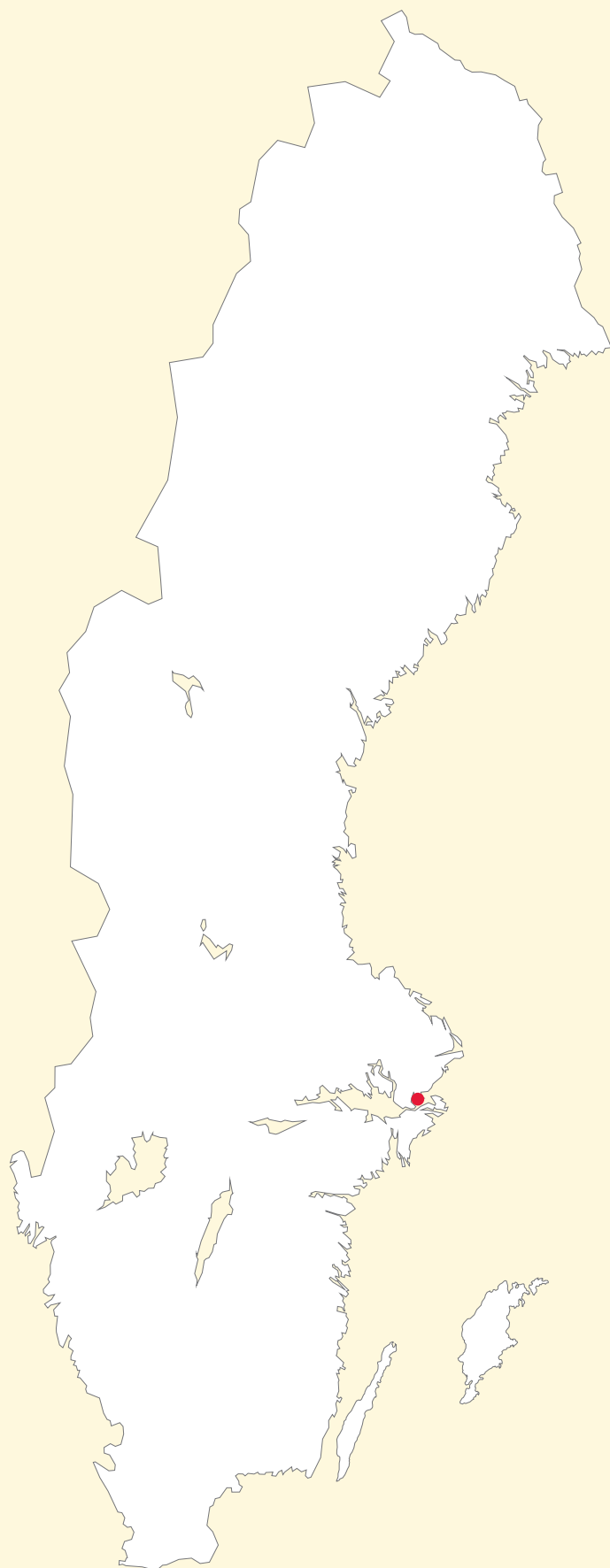
Arkeologisk förundersökning

RAÄ-nr. Stockholm 103:1
Fastigheten Djurgården 1:1
Stockholms stad
Stockholms län

HÅKAN ALTROCK

SJÖHISTORISKA

SJÖHISTORISKA MUSEET
ARKEOLOGISK RAPPORT NR 2018:8

Färjeläget vid Allmänna gränd

Arkeologisk förundersökning

RAÄ-nr. Stockholm 103:1
Fastigheten Djurgården 1:1
Stockholms stad
Stockholms län

HÅKAN ALTROCK

Sjöhistoriska museet
en del av Statens maritima och transporthistoriska museer

P.O. Box 27131
SE-102 52 Stockholm
Tel 08 519 549 00

www.sjohistoriska.se
www.maritima.se

Statens maritima och transporthistoriska museer
är miljöcertifierade enligt ISO 14001.

2018 Sjöhistoriska museet
Arkeologisk rapport 2018:8
ISSN 1654-4927

Layout: ETC Kommunikation
Omslagsbild: Bottnen utanför Allmänna gränds
färjeläger (foto Jim Hansson, SMM)
Tryck: Elanders Sverige AB 2019

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt
Publik Licens 4.0 (CC BY),
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>.
Lantmäteriets kartor omfattas inte av
ovanstående licensiering.

Innehåll

Sammanfattning	6
Bakgrund	6
Syfte och metod.....	6
Tidigare undersökningar	8
Genomförande och resultat.....	10
Diskussion och tolkning.....	12
Utvärdering.....	12
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Bilaga	14
1. Fotolista	14

Sammanfattning

Statens maritima museer (SMM) har den 12-13 mars 2018 utfört en marinarkeologisk förundersökning vid Allmänna gränd på Djurgården i Stockholm. Syftet med undersökningen var att fastställa om det finns enskilda fartygslämningar eller lämningar/konstruktioner som tillhör fornlämning RAÄ-nr Stockholm 103:1 inom det planerade området för nedläggningen av en

undervattenskabel. Förundersökningen omfattade ett område på ca 40 × 60 meter i vattnet direkt utanför färjeläget vid Allmänna gränd. Efter undersökning med fast sonar avsöktes hela området med dykare. Inga fartygslämningar eller fornlämningar hittades inom det aktuella området.

Bakgrund

Stokab AB planerar att förlägga en undervattenskabel mellan Skeppsholmen och Allmänna gränd på Djurgården i Stockholm för att förstärka sitt fibernät. Området är inom begränsningen för RAÄ-nr Stockholm 103:1 (Stockholms stadslager).

Som underlag för länsstyrelsens vidare hand-

läggning av ärendet beslutades om en arkeologisk förundersökning för att fastställa om fartygslämningar eller lämningar/konstruktioner berörs av det planerade arbetet (Lst. dnr: 431-888-2018, 2018-02-27). Uppdraget tilldelades SMM och fältarbetet ägde rum den 12-13 mars 2018.

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen var att fastställa om det finns enskilda fartygslämningar eller lämningar/konstruktioner som tillhör fornlämning RAÄ-nr Stockholm 103:1 inom det planerade området för nedläggningen av undervattenskabel. Undersökningsområdet är beläget vid färjeläget på Djurgårdssidan (fig.1).

Undersökningen ska resultera i ett planerings- och beslutsunderlag till grund för den fortsatta exploateringsprocessen.

De metoder som valdes för att uppnå syfte var kartering med sidtittande ekolod och dykbesiktning.

FIGUR 1. Karta över undersökningsområdet. Open street map, licensierad CC BY-SA, bearbetad av Håkan Thorén och Håkan Altrock, Statens maritima museer. Skala 1:6000.

Tidigare undersökningar

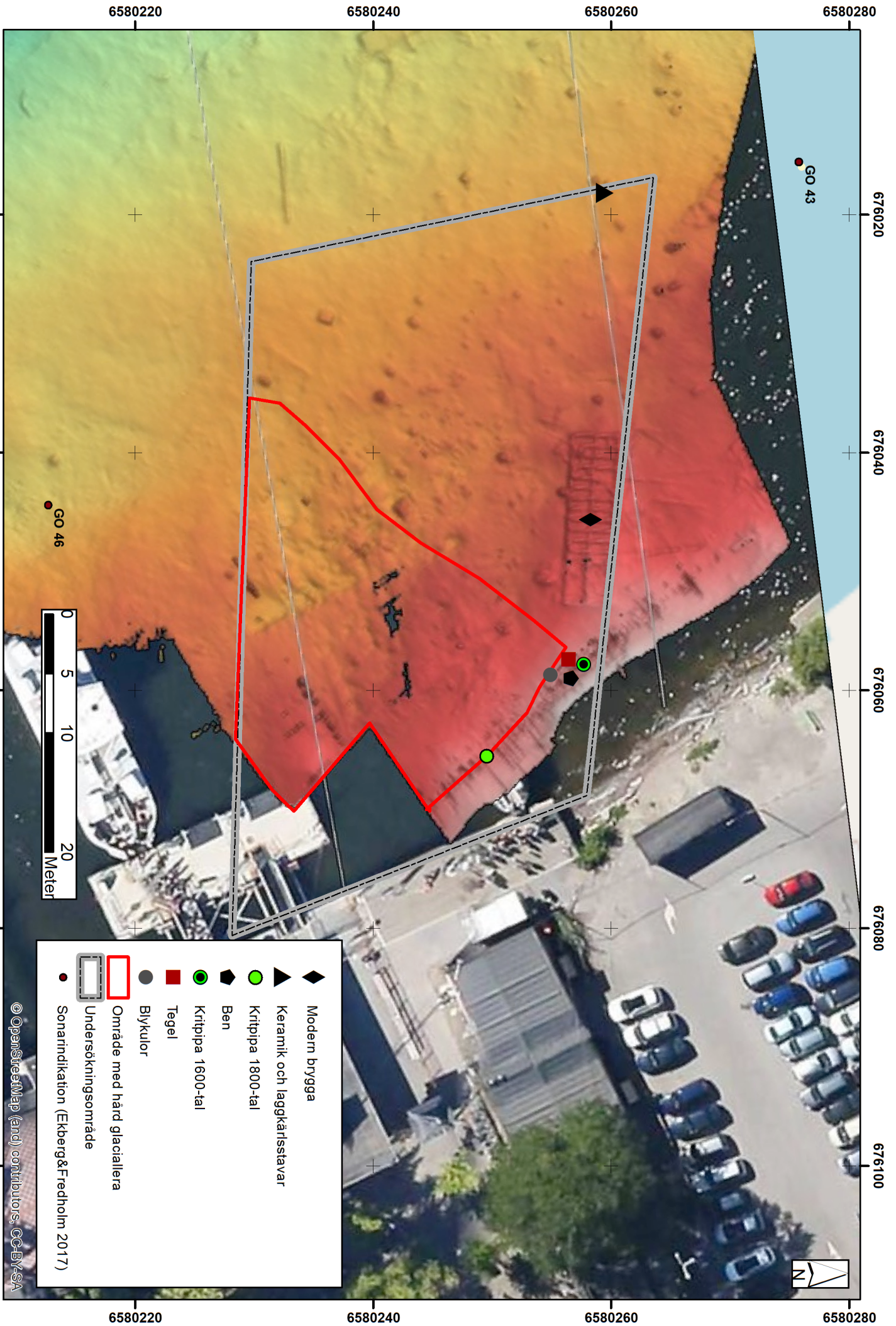
Vattenområdet har tidigare sonarkarterats av Marin Mätanalys AB den 14–17 februari 2008, utan att något anmärkningsvärt hittades inom det nu aktuella undersökningsområdet (Ekberg & Fredholm 2017).

I juni 2017 gjorde Clinton Marine Survey AB en batymetrisk modell med multibeam-ekolod, av området mellan Allmänna gränd på Djurgården och Skeppsholmen. På den syntas inga uppenbart intressanta anläggningar (fig. 2). Nå-

got som föreföll vara en sjunken sentida flytbrygga visade sig vid dykundersökning vara just det.

Statens maritima museer utförde 28-29 november 2017 en marinarkelogisk förundersökning av botten direkt söder om undersökningsområdet. Vid undersökningen upptäcktes minst fyra fartygslämningar som bedömdes vara fornlämningar. En av dessa kunde dendrokronologiskt dateras till åren efter 1717 (Altrock 2018).

FIGUR 2. Undersökningsområdet med fyndpositioner inlagda i batymetrimodellen gjord av Clinton Marine Survey AB. Bearbetad av Håkan Thorén, Mikael Fredholm och Håkan Altrock, Statens maritima museer Skala 1:400.

Genomförande och resultat

Undersökningen inleddes med kartering av området med fast sidtittande ekolod (Lowrance 455 kHz, 30-40 meters sökbredd) för att upptäcka eventuella indikationer som inte syntes på batymeterkartan. Efter det avsöktes hela området av dykare.

Inga fartygslämningar eller äldre konstruktioner hittades inom området. Bottnen vid, och i närheten av, bryggan där färjorna lägger till är kuperad och utan sediment. Den hårda vita

glacialleran ligger frilagd utom i "dalarna" där färjornas propellerströmmar inte har förmått att flytta det tyngre gruset. Nära land, vid kanten mellan grus och renspolad glaciallera påträffades en del föremål. Bland annat två kritpipshuvuden som togs upp för närmare studier. Den ena pipan dateras till slutet av 1800-talet (fig. 3.) och den andra bedöms tillhöra första halvan av 1600-talet (fig.4.).

FIGUR 3. Kritpipshuvud från 1800-talet. Foto: Jim Hansson, SMM.

I närheten av kritpiporna, precis vid kanten av gruset hittades en kulpung (fig. 5). Pungen var delvis förmultnad men de flesta kulorna låg kvar i läge. Kulorna var av bly och ca 12 mm i diameter. I det kvarliggande gruset återfanns även

bitar av tegel, ben och laggkärlsdelar. Inget av det som återfanns i det starkt omrörda gruset uppfattades som intressant ur ett antikvariskt perspektiv.

FIGUR 4. Kritpipshuvud från 1600-talet. Foto: Jim Hansson, SMM.

FIGUR 5. En samling blykulor vid kanten av kulturlagret. Foto: Jim Hansson, SMM.

I övrigt hittades två bryggor, tre pålar samt all-
handla sentida föremål och avfallsmaterial. Inget

av detta bedömdes som fornlämning.

Diskussion och tolkning

De vid förundersökningen upphittade kritpiporna kan ha tappats, alternativt slängts i vattnet och kasserats. Allmänna gränd, eller Allmänna gatan som den hette förr, var en allmän gata som ledde från vattnet in till grinden till Kungliga Djurgården. Vid vattnet låg en brygga där roddbåtar och andra transportmedel som skulle till Djurgården lade till (Alm 1964: 68). Tilläggningsplatsen vid Allmänna gränd var en plats som många människor passerade till och från Djurgårdens olika begivenheter. Att det genom tiderna har tappats föremål här är därför inte så konstigt. Kulpungen som hittades vid dykningarna är sannolikt ett sådant förlorat föremål. Att

så mycket fragment av själva pungen var kvar i denna påfrestande miljö antyder att den inte kan vara allt för gammal, gissningsvis från senare delen av 1800-talet.

Botten i området runt färjeläget visade sig vid dykning vara kraftigt påverkat av fartygens propellrar. Allt sediment var bortspolat och botten var kuperad. Endast i ”dalarna” låg det kvar tyngre grus. Den vita glaciala leran som utgjorde botten var hårdpolerad av propellerströmmarna. Längre bort från färjeläget är botten mindre påverkad av färjeverksamheten. Trots det kunde ingenting hittas som skulle kunna antas vara fornlämning.

Utvärdering

Undersökningen kunde genomföras enligt undersökningsplanen och det kunde fastställas att

det inom förundersökningsområdet inte förekommer fornlämningar.

Referenser

Tryckta källor

Altrock, Håkan (2018). *Gröna Lund: arkeologisk förundersökning, RAÄ Stockholm 103:1, Stockholms socken, Stockholms kommun, Stockholms län: Sjöhistoriska museet.*

Ekberg, Göran & Fredholm, Mikael (2017). Fartygslämningar i *Stockholms inre vatten*. Stockholm: Statens maritima museer.

Alm, Henrik (1964). *Djurgårdsstaden: en trehundraårig idyll*. Stockholm: Antiquarius

Kartor

Batymetrisk karta, Clinton Marine Survey AB

Open street map

Tekniska och administrativa uppgifter

Statens maritima museers (SMM) dnr: 5.3.1-2018-249

Länsstyrelsens dnr, beslutsdatum: 431-888–2018, 2018-02-27

SMM projektnr: 2081146

SMM projektledare: Håkan Altrock

Orsak till utredningen: Nedläggning av Undervattenskabel.

Uppdragsgivare: Stokab AB

Undersökningstyp: Arkeologisk förundersökning

Undersökningstid: 2018-03-12 - 2018-03-13

Undersökt yta och volym: Ca 2100 kvadratmeter

Plats/Fastighet: Djurgården 1:1, Stockholms stad

Socken: Stockholm

Kommun: Stockholm

Län: Stockholm

Landskap: Uppland

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Koordinater för utredningens sydvästra hörn: N 6580245 E 676023

Vattendjup: 2-7 meter

Kartblad: Terrängkarta 607 Norra Stockholm

Dokumentationshandlingar:

Rapporten förvaras digitalt på Riksantikvarieämbetets öppna arkiv Forndok,

Analogt dokumentationsmaterial: Förvaras på Sjöhistoriska museets arkiv i Stockholm.

Digitalt dokumentationsmaterial: Video, stillbildsfotografier och digitala ritningar förvaras digitalt på Statens maritima museers servrar. Samtlig lagring är redundant och backupkopior förvaras på fysiskt skild plats från huvudlagringen. Hårdvaran till lagringen byts ut med 3 till 4 års mellanrum för att upprätthålla feltolerans och rätt lagringskapacitet. Vid den digitala hanteringen av dokumentationsmaterialet och rapportframställningen har följande programvaror använts: Esri ArcMap, Microsoft Word, Photo Shop, Deep View m.fl.

Fotografier: 4 st. fotografier arkiveras i databasen PRIMUS på Statens maritima museer. Fotonr: Fo 223223DIG- 223226DIG.

GIS/mätdata: arkiveras på Statens maritima museers servrar.

Fynd: Inga fynd tillvaratogs

Deltagarförteckning SMM

Håkan Altrock, Jim Hansson, Patrik Höglund

Bilaga

Fotolista

Fotonr: Fo 223223 DIG- 223226DIG, digitala bilder

Topografi: Allmänna gränd, Djurgården

Objekt: Arkeologiska föremål

Typ av uppdrag: Arkeologisk förundersökning

Datum: 2018-03-12

Fotograf/er: Jim Hansson

Fig. nr – anger bildens figurnummer i rapporten

Nr	Fo-nr	Fig. nr	Objekt & beskrivning	Fotograf	Datum
1	223223	Framsida	Kuperad botten med porslinsskärva	Jim Hansson	2018-03-12
2	223224	3	Kritpipshuvud, 1800-tal.	Jim Hansson	2018-03-12
3	223225	4	Kritpipshuvud, 1600-tal.	Jim Hansson	2018-03-12
4	223226	5	Kulpung på botten.	Jim Hansson	2018-03-12

Färjeläget vid Allmänna gränd

Statens maritima museer (SMM) har den 12-13 mars 2018 utfört en marinarkeologisk förundersökning vid Allmänna gränd på Djurgården i Stockholm. Syftet med undersökningen var att fastställa om det finns enskilda fartygslämningar eller lämningar/konstruktioner som tillhör fornlämning RAÄ-nr Stockholm 103:1 inom det planerade området för nedläggningen av en undervattenskabel. Förundersökningen omfattade ett område på ca 40 × 60 meter i vattnet direkt utanför färjeläget vid Allmänna gränd. Efter undersökning med fast sonar avsöktes hela området med dykare. Inga fartygslämningar eller fornlämningar hittades inom det aktuella området.

The Swedish National Maritime Museum (SMM) has between 12th and 13th Mars 2018 conducted an archaeological investigation outside Allmänna gränd on Djurgården in Stockholm municipality. After an accurate geophysical survey with side scan sonar was made we searched the area with divers. No ship wrecks or ancient monument was found.

SJÖHISTORISKA

Box 27131

102 52 Stockholm

Tfn: 08-519 549 00

www.sjohistoriska.se

ISSN 1654-4927